

మూల్యము 12 అణాలు

సర్వస్వామ్య సంకలితము

కావ్యము - సంకలితము

మరి - ర - ర

మరి - ర - ర

మ న వి

ప్రస్తుతకాలమందు కవులుద్గ్రంథరచన కుపక్రమించుటరుదు. వ్రాసిన నోపికతోఁ జదువుపాఠకు లంతకుముందేకఱవు. ఇకఁ జదువకులకుఁ జవులూరించు చిన్నచిన్న కావ్యభాగములకు మాత్రము కొంత ప్రావుకలదు. అట్టిది యాధారముగాఁ దెలుఁగునాటఁ గొన్ని పత్రికలు బయల్పడలినవి. ఇందలి నా పద్యవ్యాసములలో హెచ్చుభాగ మట్టి పత్రికలకెక్కి, రసపిపాసువుల పరిచయ భాగ్యమందఁ గల్గుటెంతయు ముదావహము.

పరభాషాపీఠికఁడై మాతృభాష దెసకు మడమఁ ద్రిప్పట కవకాశములేని తెలుఁగుబిడ్డ కిట్టి పద్యగుచ్ఛములు కొంతలోఁగొంత తీరికవేళ లందానందము కలిగించునని విశ్వసించి, వానిని గ్రంథరూపమున బయల్పఱచితిని. పాఠకు లీ గ్రంథమునుగూడ యధారీతి నాదరింతురని భావించెదను.

ఇందలి కావ్యభాగములఁ గొన్నిటి నింతకుఁ బూర్వము ప్రచురించిన ఆంధ్ర, సమదర్శిని, ములుకోలాది పత్రికాసంపాదకులకు, సాహిత్య కుటీరము, విఘ్నేశ్వరగ్రంథమాలా సంస్థాపకులకు, ఆదినుండియు మా గ్రంథ మాలాభివృద్ధికి తోడ్పడుచున్న పోషకవర్గమునకు - బహు కార్యనిమగ్నులయ్యు నాకోర్కె - మన్నించి యీ కావ్యమును బరిశీలించిన శ్రీ కొత్తనత్యనారాయణ చౌదరిగారికి నా నమోవాకములు.

విషయ సూచిక

విషయము	పేజీలు	పుట
కానుక	౪-౩-౪౪	౫
తెలుగుతల్లి	౬-౧-౪౧	౯
భారతమాత	౨౧-౧౦-౨౮	౧౫
పురుటిగడ్డ	౮-౬-౪౦	౧౭
ఆంధ్రుఁడా!	౨౪-౪-౩౯	౧౯
ఖడ్గతిక్కన	౯-౪-౩౪	౨౧
మహాత్ముఁడు	౨౯-౧౨-౨౮	౨౨
బోగి సంక్రాంతి	౧౦-౧౨-౪౧	౨౩
చలిగాఁడు	౯-౧-౪౨	౨౫
కవిరాజు	౧౯-౨-౪౨	౨౭
ఆభినవ తిక్కన	౪-౭-౪౨	౨౯
విజయవిలాసము	౨౪-౧-౨౯	౩౧
తాఱుమాఱు	౧౫-౫-౪౦	౩౪
ఆనుతాపము	౧౫-౩-౨౯	౩౬
గణపయ్యగోల	౧౪-౯-౪౨	౩౯
దో:పిడిగాండ్లు	౨౫-౧-౪౨	౪౧
కన్నీరు	౧౮-౧-౪౩	౪౪
అయ్యవారు	౭-౯-౩౭	౪౯

కానుక

నిరతము సద్గుణచతుమున
వరలెడి మా కమ్మకొలము వన్నె చెంగళ
స్థిరమగు స్వస్థ సుఖంబుల
బురడించితి వార గొనసపూడి నివాసా !

ఓ కందిచుల్ల వంశ ను
ధావర శ్రీ పీయాభ్య ధ్యచిత్రా
స్మై నీ సుతుఁ డలిపెను
నాకేసని మ్రోలఁ గొనుము నా కృతికవ్యన్ .

మృతులను సంస్కరియింపను
గతియె గాహమందు యశముఁ గల్పించంగన్
గృతులు గదా చాలిన యలి
క్షితి నవి యెల్లగును మెచ్చు చేతిలు గానే !

సకసకలాఁగు వేదల ననాథల నెల్లరఁ గాచి సర్వదా
మకుటము లేని గాజులె మగ్గువ మీఱఁగఁ జుట్టుపట్టులన్
సకలము నీదు మాటఁబయి సాగిన గాథలు సంస్కరింప సం
గళములు పుల్కరించెఁ గలకాలము మానస మెల్లబొంగంగన్ .

పేరు గాంచిన సంసారి బిడ్డ వనుచు
 వాలకము చూచి మెచ్చనివారు లేరు ;
 కోర్కెలను దీర్చి బంగారుకొండ వనుచు
 నండచేరని నిఱుపేద లుండఁబోరు .

దురిత మిది యని తలఁపని దుష్టజనుల
 సమ్రాజులఁ దచరారు సరసమతుల
 మన్ననలఁ బొంది యెల్లర మానసములఁ
 గొల్ల కొట్టియుఁ బేరందు కొంటి వార !!

నీదు నానతి దలఁ దాల్చి నెగడుచుండి
 మించు భక్తిని నలపు లూరించు చుండి
 శుభము లొనగూర్చు వేంకట సుబ్బమాంబ
 నక్కటా ! దుఃఖమున ముంపఁగునె నీకు .

పరుల మది నొన్య నట్టి సంభాషణంబు
 మాయ మర్థము లెఱుంగని మానసంబు
 సూనుడై ఖ్యాతిఁ గూర్చిన సుబ్బరాయ
 చౌదరికి నేర్చియుంటివి సాధుచరిత !

పేరు ప్రతిష్ఠ లందుటకు వేడుక చెందడు ; కాని దానికై
 బారలఁ జాపఁబోఁ డెపుడు ప్రాపక మిచ్చియుఁ బేదసాదలక
 గూరిమితోడఁ బ్రోచుటకుఁ గొంతు నెఱుంగని సత్కుమారు నే
 లేరునఁ గన్నవాడ వొరఁ దీసిన కత్తిని వీరయాఖ్యుడ !

మేలగు నట్టి జ్ఞానమును మేటిలఁ జేయఁగ గ్రామమందు వి
ద్యాలయ నెందు నిల్పితివి; దానికి నీ కొమరుండు పూన్కితోఁ
జాలిన యట్టి మందిరము స్థాపన నేయఁగ నెంచి కిరి తోఁ
డేలిన నీ చరిత్ర వినుతింపఁగఁ జేయఁ దలంచె భక్తి మేల్ .

నిజువేదలను గాంచి నిట్టలంబునఁ గూలి
కరుణించి వారలఁ గాంచి యుండె ;
మాట్య దేశోన్నతి మల్లడింపఁగ నెంచి
తెలుఁగు బాసకు హూయల్ తీర్చి కూర్చె ;
పుర వరేణ్యులఁ జేరి సరిక్రొత్త విజ్ఞాన
గరిమంబు సమ కూర్చు గలిగి యుండె ;
జనని మాటకు నెల్ల జనదాటి యెఱుంగక
నిమిది సద్భక్తితో మెల్లయు చుండె

నెల్ల వారల మెప్పుల నినునుడింప
నర్దుణులంబులఁ బ్రకటింపఁ జాలియుండె ;
నమల మగు స్త్రీతోడ నీ యాత్మజుండు
నీదు విఖ్యాతి తిరముగా నిలుపుచుండె .

కొంఁగును జూచి యాచకులు కోగిన కోర్కెలఁ దీర్పఁజాలు నా
వంగన మంగుఁ బుట్టి విభవంబునఁ దూఁగెడి నీదు బిడ్డచే—
పోంగులు వాటి నీ యశము గూరుహమ్మలు పెంపునింపుచున్
బంగరు పూలు పూసినవి భాసిలు నట్టులు తెల్గుగడ్డపె .

జీవముఁ బాసి స్వస్థమును జేసె చంద్రుఁ డిటుకలందుఁ దీర్పఁగా
 భావమునం దలంచి కడుభక్తిని నీ నుతఁ డంపు కావ్యమున్
 బాసన కీర్తిచంద్రకల భాసిలునట్లు గ్రహించి హెచ్చుగా
 దీవెనలంది నాకమునఁ దేలుము, ప్రోవుము కావ్యకిన్యకన్ .

౪-౩-౪౪ .

తెలుగు తల్లి

కుటుంబ బల్కులతోడఁ గ్రొంగ్రొత్త కవనంబు
నన్నయ్య గంటాన నడచునాఁడు
గొడ డిండిమభట్టు నంచు ధక్క నగుల్పు
కవి సార్యభాముని గాంచు నాఁడు
నన్నీరు మున్నీరుగా నేప్పు శారద
నోదార్పు పోతన్న లున్న నాఁడు
పెద్దనార్య శిరీషపేశలమ్మగు కైత
యాంధ్ర భోజుని సభ నలరు నాఁడు

పొరుగు వా లెల్ల నిను. గాంచి పొగడినట్టి
తద్యతోహళి నేటికి దిక్కినమ్మ !
దీప్తి వెలుగొందు నట్టుల దిగి చూచి
ద్వికోసమ్మ తొలిసారు తెలుగు తల్లి.

ఒక ప్రక్క కలసింప నోరు గంటి బయల్లః
గానయియల శక్తి కందలించు
ఒక పక్షమునఁ జెవియొగ్గ “హో” యను హంపి
శిథిల సౌందర్యంబు చిప్రరువెట్టు

ఒక దిక్కు గన్న మే నుడికించు నమరావ
 శ్రీపురంబున శిల్ప మేపు సూపు
 ఒక చాయఁ జూడ నుత్తూత లూఁచెను రెడ్డి
 వీర గాథలు కొండవీటఁ తెలుగు

పూర్వ చరితలఁ గని విని పొంగి క్రుంగి
 వేడి నిట్టూర్పు నుచ్చెడి వాడె కాని
 పాఠ మీరీతి మఁకొక్కటి బలఁగ ముండి
 ఫలము లేదని తలఁపఁడే తెలుగు తల్లి.

అమల పౌరుషక్షిప్త లగ్గించు పలనాటి
 పురుష సింహంబు లీప్రాప్తు లేరు
 రక్త రేణువుల శౌర్యంబు చిందించు బొ
 బ్బిలి వీరవర్యు లీవేళ లేరు
 అల కుతంత్రుల' దాడు లంతరింపఁగఁ దగ్రత
 ములఁ బన్ను సచిన్త లీపూట లేరు
 దెబ్బకుఁ బైదెబ్బ తీసి కొట్టెడు దండ
 నాయకోత్తంసు లీనాడు లేరు

“వాణి నారాణి” యంచు గర్వమునఁ బల్కి-
 ఘనత కెక్కిన కవులు నీ దినము లేరు
 తిరిగి చూచియు వెనుకటి పీఠసెడక
 తేజరిలవమ్మ మున్నుండు తెలుగు తల్లి.

తమిళ కర్ణాటోత్కలముందు మా తెలు
 మొనగాండ్లు వినతు లందిన దినంబు
 'దేశ భాషలలోనఁ దెలుగు తెన్న' న సారె
 దీపించు రచన దిద్దిన దినంబు
 పాటు తెంచిన పత్రికా బహుసించియు రణం
 బున కంపు మగువ లుండిన దినంబు
 బొందినోరై గెనల్య మందిన భర్తులం
 గని సంపదించి యుండిన దినంబు

నడచి పోయిన దని మది నడలకమ్మ !
 బ్రతికి చెడినట్టి నీ పూర్వ భాగ్యరేఖ
 తొగి రెండుక మారు వెనుకకు నురలి చూచి
 తీరుగా బుద్ధివంతుడై యెలుగు తల్లి !

కాన్పింప లేదటో? కాకనీయుల దివ్య
 సామ్రాజ్య వైభవ జయవతాక
 వినిపింప లేదటో? నిద్రానగరనీమఁ
 దొలగి నీ విజయసింహుభుల మ్రోత
 కాంక్షింప లేదటో? గండ్డికోట బయల్
 విహరించి జవనిన విచ్చు కత్తి
 తిరిగింప లేదటో? పొగ్గించు పలునాటి
 నీరగాధలఁదేలు పొరుపాగ్ని

చూడ లేదటా ? కొంత మచ్చునకు నైన
 వీరవరు నెన్నఁడి కొండవీటి యందు
 వ్రక్కలై పోయె నీ పురావైభవంబు
 తిరిగి నిలఁజెట్టుకోవమ్మ తెలుఁగు తల్లి .

పాసిపోయెను ఢిల్లీ ఘాదుషా కన్నులు
 గల్గిన మంత్రి యుగంధరుండు
 కనుమూసి పోయె నఖండ దిగ్విజయంబు
 మహిపతి కిడిన తిమ్మరుసుమంత్రి
 లిణఁగాటిపోయె మహాతాక్య సంఘంఁ
 డరివీరభయంఁ డక్కన్నమంత్రి
 తొలఁగి పోయెను సదా తులలేని తంత్రముల్
 పన్ను కోవిదుండు తిక్కన్నమేటి

కరము భాసిల్లి రాజ్య చక్రంబు త్రిప్పఁ
 జాలి యుండిన సచివులీ కాలమంగు
 గానరా రెక్కఁజై న నీ సూనులందు
 తిరుగా దిద్దుకోవమ్మ తెలుఁగు తల్లి .

భూరి సంపద నాంధ్ర భూమి నేలిన రుద్ర
 మాంబను గన్న ముత్యాల కడుపు
 నడుము గట్టిన దండనాయకురాలు నా
 గమ్మను గన్న బంగారు కడుపు

మగనికిం దగిన యానుగున మాంచాలిని
 దయమీఱఁ గన్న రత్నాల కడుపు
 అభినుతించు కవిత్వ మల్లిన మొల్లను
 ససి చక్కఁగన్న వజ్రాల కడుపు

తనను దేశంబు తన భావ తన యశస్సు
 తనను దేశీయ చరితంబు తన విభూతి
 మఱచి యుండిన పెద్దల మరలఁ దిగిచి
 దిద్దుకోవమ్మ మున్నుండు తెలుఁగు తల్లి .

మంగభద్రా సముత్తంగ తరంగాల
 నణఁగిపోయెను స్వభాషాభివృద్ధి
 కూలిన సింగంపుఁ గుడ్డ్యంపులలోన
 నాటిపోయెను బారుపాగ్ని కణము
 రత్నాకరేంద్ర సందంభ గుఱనములో
 నొదిఁగెను బంగారు టోడ రేపు
 అస్యదేశంబుల కప్పు యుపచుండ
 బడలిపోయె దెలుంగు ప్రాభవంబు

నామ రూపాలు గనరాని భూమిజేసి
 సాగి పోయెను మను శిల్ప చతురతయును
 నిగిదిసిన నేటికొక్క కన్నీటి బొట్టె
 కల్లువడి యాంధ్ర కేదార ఖండ మంను .

ప్రజ్వలించెడి నిర్మలోదక వాహినీ

జాత గంభీర గర్జనము లందు

మిన్నంటు పైలముల్ మేఘనర్జంబుతో

శోభిల్లుచుండిన సౌభగనందు

సంజకాలమున నుత్సాహ తరంగాలఁ

దేలు విహంగ గీలికల యందు

పొంగు కమ్మని పూదేనె గత్తులఁ

గ్రాలెడి మత్తాళి గానమందుఁ

దనరి ప్రకృతి మహత్త్వ సౌందర్య గరిమ

విమలమై విశ్వి వినునై వెలయుచుండె

భవ్యయశముఁ గర్ణవర్షంబు చేసి

తేజఃలవమ్మ మున్ముందు తెలుగు తల్లి.

౬-౧-౪౧ .

ధారతమాత

విజ్ఞాన ధనముచే నెలయు వారికి దావు
 గని శిఖామణులకు గాఢరంబు
 సద్ధర్మ నిధికులు చేరియించు వాసంబు
 నల తపస్వి ముముక్షువులకు నెలపు
 మానవసేవ గణానుణులకు నెలమంబు
 తామ్రవేత్తి కెల్ల సాగరంబు
 నలునిధంబుల పైరు నంటల చెన్నిధి
 ధనసంగతులకు దొడ్డ యునికివట్టు

ప్రజ్వలించి యిట్టి శిల్పరంభుల బనిల జెంక
 మానసియులకు న్నిర్మల మందరంబు
 నమలమణి సుశేషుల కాలామంబు
 భాగ్య భాగ్యమాలకు బాగు భరణమంబు .

నీరూఢి నీరుతై నేపాలం దునుమాడు
 నీరసర్యులం గని నెలసినావు
 అతి నైభవంబుల సనుభవించిన సహా
 ధాత్రీపతులం గని తనగావు

సతతంబు ఋజుమాన్యచరులై ప్రసర్తించు
 సత్పురుషులఁ గని పాఠినావు
 వివిధ శాస్త్రార్థము ల్వివరింపఁ గలిగిన
 పండితులను గని ప్రబలినావు

మహితకీర్తి విరాజిత మానవతులఁ
 గరుణతోఁ గని కాపాడఁ గలిగినావు
 సుఖము లొనఁగూర్చి యెల్లరఁ జూచినావు
 ఘన యశముఁ గూర్చు భారత కల్పవల్లి.

౨౧-౧౦-౨౮ .

పురుటిగడ్డ

శ్రీలు విరజిమ్ముచుండిన కాలమందు
సంక తలమందు గూర్చుండి హాయిమెయిని
శుభము లందాచు గడవిన సుతుల దలచి
సొంగుచుండెను మే నెల్ల బురుటిగడ్డ .

తఱుగు పడకుండ నింటింట ధాన్యరాశి
కుప్ప తెప్పలుగా సమకూర్చి సుతుల
సౌఖ్యముల చేలి యాడించు సమయమందు
బుట్టు వొనరింపకుంటివి పురుటిగడ్డ .

అవు డపుడు కూడబెట్టిన యర్థమెల్ల
దాతకుం జూపకవృమ్మ దాచనెంచి
యటుకై జేర్చిపెట్టిన యదను నందు
పుట్టజేయంగ వైతివి పురుటిగడ్డ .

ఆయు రారోగ్య భాగ్యంబు లతిశయించి
కాయ మెప్పుడు కందక కఠిన శీలల
మాడ్కిఁ దనరారి హాయిగా మల్లడించు
తరుణమునఁ గాంచకుంటివి పురుటిగడ్డ.

పొరుగు వారెల్లగుంగూడి పులిసిపోవఁ
బరిధవిల్లుచు నుండెడి పైడి ముద్ద
లందఁ జేసిన తరుణముం దెందు కతన
పుట్టు వొనరింప కుంటివి పురుటిగడ్డ.

౮-౬-౪౦.

ఆంధ్రుడా :

ఒక మారీ భరణోష్ఠి దిగ్గరన గా నుజ్జితాత లూఁగించి యం
దకలంక ప్రతిభావిశేషముల శౌర్యంబొప్ప నల్లిప్పులన్
బ్రకటింపం బడినట్టి తల్పిత్రభ దివ్యత్వంబుఁ గోల్పోయి నేఁ
డకటా ! చిందలు వందలై చివికెఁగా యాంధ్రత్వి మీతీకునన్ .

నీ సరి లేరటంచు నవనీపను లంజలినట్టి నిల్చి నీ
దాసుల మంచుఁ జోళ-మగధానని-కేరళ-పాండ్య సీమలన్
దోసిలి యొగ్గి నీ కొనఁగి దూరగులై చరియించునాఁడు నీ
వాసియు నన్నెయున్ భువినిభాసిలి యుండఁగలేదెయాంధ్రుడా!

మానుక్కుల్ నదా దురభిమానము కొండలు లోఁదలంచిమున్
చేయఁగరాని కష్టములఁ జేయుచు నల్లరివెట్టి యాంధ్ర తే
జోయుశులంపఁగ బీలికలఁ జొప్పడఁజేసి స్వరాష్ట్రవాంఛ యే
లా యనిపించుచుండి పితలాటకము ల్లరిగింతు సోదరా !

దాతలు-భాగ్యవంతులు-వివాహములు-ప్రాజ్ఞులు-సర్వలోక వి
ఖ్యాతులుమూడుకోట్లుగల నాంధ్ర పరమారులగాంచిలోకుల
రీతిగఁ దొంటి వైభవ మెఱింగి చరాపరటన్న నా యవ
ఖ్యాతికి నాంధ్రు లోచ్చి మనఁగల్గుదురే భువి నాంధ్రవీరుడా !

పరు లిడునట్టి యా కపటబంధము లన్ని త్యజించి నిల్చి య
బుర్రమగునట్టి మార్గములఁ బూని, కుతంత్రులు సిగ్గుచెంద ను
ర్భరమగు పాట్లకైనఁ దమ ప్రాణము లర్పణచేసి, రాష్ట్రమున
దిరముగఁ దెత్తుమంచుఁ గనుదీక్షను బూనఁగనాగుమాంధ్రుడా !

౨౪-౪-౩౯ .

బుద్ధతిక్క-న

పడఁతి వక్కు-న సన్న్వి పనుపు ముద్ద నొసంగు
సనమానమున కెంతొ యలుక చెంది
తం దండు లిసుమంతి దయలేక మాటాడు
పోటు మాటల కెంతొ పొక్కి-పోయి
అనుంగు నెచ్చెలు లెల్లరును జంకకయ చూపు
చీదరింపుల కెంతొ సిగ్గుసెంది
పగతు రెల్లరుఁ గూడి పటుదర్పమున- గూయు
కాటుకూఁపుల కెంతొ కలఁత చెంది

యెటుల సంగర రంగమం జేపుమీఱఁ
బగట గుండియలను బదా బదలు చేసి
తుదికి నాహవ భూమిలోఁ ద్రుంగి నావొ
ధీర ! విప్రకులాధార ! తిక్క-శూర .

మహాత్ముడు

దేశోద్ధరణ కార్యవీక్షణే మది నెంచి

సుస్థిరమగు శాంతిఁ జూపి యుండె

సరయ నస్పృశ్యత యథుమని బోధించి

న్యాయంబు ప్రజలలో వ్యాప్తిచేసె

ఘనులకు సాధ్యంబుగాని సత్యాగ్రహ

స్ఫూర్తి బాహ్యోలిలోఁ జూపఁ గలిగె

ఖద్దరు వస్త్రముల్ కట్టుచుఁ దానార్థి

క స్వరాజ్యంబు మార్గంబుఁ దెలిపె

దేశభక్తిని బ్రజలెల్లఁ దేజరిల్లు

నట్లు దేశోపకారకమైన వివిధ

మార్గముల నెల్లఁ జూపి సన్మార్గదర్శి

యయ్యె మన కెల్ల గాంధీమహాత్ముఁ డిపుడు .

బోగి సంక్రాంతి

ఇంటింట కడ భిక్షమెత్తు జంగము తాత

పూరించు శంఖ భాంకార మండు

‘ రంగ రంగా ’ యని పొంగుచు నృత్యంబు

గావించు హరిదాసు గిళమునంచు

రంగు పాగాఁ జుట్టి గంగిరెద్దులవాడు

సొక్కించు సన్నాయి నొక్కలందు

‘ అక్ష నుంబగుఁ గాత ’ మని వట్కి- బట్రాజు

కీర్తించు కళ్యాణ గీతియందు

శ్రుతిని గలుపుచుఁ బాడుచు శోభఁగూర్చి

ప్రకృతి సౌందర్యమెల్లఁ బీపాల నింపి

కాంతతోఁ బిల్చుచుండె మా గ్రామసీమ

బోగి సంక్రాంతి నీ పూర్వపుణ్య మేమి !

పారాణికాంతుల తీరు తీయమ్ములు

గోరంట పూతలు శ్రుమ్మరించె

పొంగల్లఁ జేయించి పూజావిధుల్ దీర్చు

గూశ్మాండ ఫలరాశి కులుకుచుండె

వన్నె చిన్నెలతోడ వాకిండ్లపై నాడ
 బంతిపూవులు నాత్రపడుచు నుండె
 శిరము లల్లాడించి తఱితిపి పాలతోఁ
 జెఱకుందోటలు నిరీక్షించు చుండె

గల్గెమి పండిన రీతిగాఁ గాలగతులు
 పాడి పండలతో నిండి ప్రబలియుండ
 సందశుల మున్గియున్నది జనవదంబు
 బోగి సంక్రాంతి నీ పూర్వపుణ్య మేమి !

జిలుగు ముత్తెంపు ముగ్గులు నిగ్గులను జిమ్ము
 కరణి వాకిళ్ల ముంగల రచించి
 సింగార మొలికించు రంగవల్లులలోన
 గొబ్బెమ్మలను జతఁ గూర్చి చేర్చి
 తీరు తీరగు పూల తోరణమ్ములచేత
 ద్వారలక్ష్మికి నలంకార మొసఁగి
 పెందలకడఁ బాలు పిండి పొంగలిఁ జేసి
 తనివి తీఱఁగ దైవతములఁ గొలిచి

పాయసాన్నంబు లింటింటఁ బంచీపెట్టి
 పొంగి సంతోష జలధి తరంగరాశిఁ
 దేలి యాడుచు నున్నారు తెలుఁగుఁ జెలులు
 బోగి సంక్రాంతి నీ పూర్వపుణ్య మేమి !

చలిగాఁడు

లోతు వగు వారి నెల్ల విలోకనములఁ
గాంచినంత నె పైబడి కవయుటేల?
కలఁతి సెందుచు నా ప్రభాకరుని జూచి
కాఁకిని బుద్ధి చెచ్చుచుఁ గదలుటేల?

సనగల లేత దంపతుల సజ్జను స్వప్నమునందు నేనియున్
మసలఁగఁ బోవు; పోయినను మాటలతో నినుబుచ్చియుందురే?
కసిమిసి చేయరే బిగువుకొఁగిట నొక్కుచుఁ జిచ్చురాల్పుచు
న్నసుపులఁ బాపరే సుఖమయమ్మగు ప్రొద్దులుపుచ్చు వేళలన్ .

అటమటల్ పాపు దుప్పటి లేక క్రుంగెడి
నిలువేదపై నిట్ట నీళ్లి యెక్కి-
రూపడంగెడి దీర్ఘరోగి చెంతకుఁ బోయి
తల్లడిల్లఁగ జబర్దస్తి చూపి
బక్క చిక్కిన మేను పడి కృశించెను వృద్ధ
జనులపై కెగసి పచారుచేసి
తెలవారె నని లేచి దినమొలన్ దిరుగాడు
పిల్లకాయల చెంత బెల్లురేఁగి

అనిలుడు ననుంగు నెచ్చెలి యయ్యె నంచు
హిమకరుడు తోడు నీడగా నమరె నంచు
జిండులను ద్రొక్కెడగుచే నిశీథమందు
గట్టి పెట్టుము నీ పిచ్చి గంతు లెల్ల .

తగని గర్వంబుతోడ సర్దారు నంచు
సివము లెక్కగ హేమంత శిశిరములను
గంతు లిడుచుంటి వార ! వసంత లక్ష్మి
వచ్చు చున్నది పో పొమ్ము పిచ్చి మాని .

వాసి గల శీతరశ్మి 'వత్తాసి' చూచి
యబల యని త్రోసి పుచ్చితో యామె వెనుక
దండధరు మాడ్కి గ్రీష్మప్రచండమూర్తి
చుట చుటను జూడి నీ దేహ శుద్ధి జేయు .

శూరుడ వగుచో రష్యా
వీరులఁ గాపాడి, విష్ణువేగెడి హిట్లర్
గోరింగుల కడ శంఖము
పూరింపఁగదోయి నీకు బుణ్యం బుండున్ .

బలవంతు లగు నియంతలు
బలహీనులఁ బట్టి ఘోర బాధలఁ బెట్టన్
గులుకుచు మసలెద వేటికి
జలిగా ! నీ తస్స గొయ్యి చాలును బోరా .

* కవిరాజు

కమ్మ సత్తావి విర జమ్మ కన్నెగాడ్డు
 లలముకొనఁ దెల్లు మాగాణమందు విసరి
 పేనుఁ గాంచిన నీను చేడు గారవింపఁ
 బ్రకృతి పులకించెనో కవివభవతంస .

ఆంధ్ర కవితా సుధాస్వార్థ యగు నాత్తు
 క్రొత్తరంగ వీర కావె దుర్దుణులు కొంద
 అనదలై చాటు చాటున గొణిగి నంతఁ
 గలుగు లోతుమి నీకు నో కవి కులేంద్ర !

ఇరుగు దేశంబులం దుద్భవించి యున్న
 నెప్పుడో రాచయేను నెక్కించి నీకు
 దీసి నెలుంగొందుచుండ దిగ్దేశ జనులు
 జయ జయలు నెట్టరే ? కవిసార్వభౌమ .

“ గుర్రంబునో కవితా... క్రీ రామస్వామి చౌదరిగారి సన్మాన గుట్టము

పాడి దోఱంగి దుర్గతులు బందెల నిడ్డ పురాణ గాథలక
 బోడిమి వాయవండ్ వడపోతను బోయి దలంచి నూత్నపుం
 జాడలఁ ద్రొక్కి నేర్పుమెయిఁ జాటితీ వెన్నో రసాశ్రయంబులై
 వాడల వాడలక విబుధవర్యులు మెచ్చెడి మేటికిబ్బముల్ .

నిను చేళీయులు ప్రేమం
 గనరేమని నాకుఁ గిస్క కలుగందగునా
 అనవద్య చరిత ! మనుజుని
 మన ఉన్నతిఁ జాట నొరుల మన్నన లేలా ?

౧౯-౨-౪౨ .

* అభినవ తిక్కన

సలుసు పలుకును మాధుర్య మొలుకఁ జేయు
రాష్ట్ర గానామలం దనురాగ ముంచి
తెలుగు వారెల్ల రీనాదం తెగువచేసి
గారవింక బూనిరె నిన్నుఁ గవివరేణ్య !

అటన పిలిలాటకంబుల నణచిపెట్టి
ప్రక్కవారలఁ జిండులు త్రొక్కఁ జేసి
తెలుఁగు వారెల్ల గన్నులు తెఱచునట్లు
రాష్ట్రగానంబు వెలసె నీ రాష్ట్ర మందు .

విమల విజ్ఞాన ధనముతో వెలయుచుండి
యమలమగు దేశభక్తితో నలరుచుండి
గానమును జేయు నీ రాష్ట్ర గానమునకు
నంజలి ఘటించ కుండునే? యాధుర్య జగతి .

* ౧౨-౧౨-౧౩ అచ్చికిట్లగ్రామమున సన్మానముగను 'అభినవ తిక్కన' శ్రీ తుమ్మలసీతారామమూర్తి చౌదరి గారిని ఉద్దేశించి చెప్పిన పద్యములు.

రాజనరేంద్రుండు రాజ్యిల్లి యున్నచో
 నగహారములు నీ కబ్బసనై
 మనుమసిద్ధి నృపుండు మనియున్నచో దూఁగు
 టయ్యాలలోన నిన్నూఁగునై
 కొండవీటి ప్రభుల్ కొమరారి యున్నచో
 ననలేని సంతోష మెసఁగఁనై
 ఆంధ్ర భోజుడె యిప్పు డలరారి యున్న నిక
 మత్తగజంబుపై కెత్తకునై

అంచితం బైన కీర్తి గడించి తెలుఁగు
 శారదకు వన్నె తెచ్చిన జగతి విభులు
 కటకటా ! దాటి పోయిన కాలమండు
 నేల పుట్టితివో సత్కవీశ నీవు !

ఒక్క సన్నాన మది యొక లెక్కగాదు
 భారమైనట్టి ఋణములోఁ బడియె నాంధ్ర
 దేశ ; మేరీతి నీ యప్పు దీర్చు గలదొ
 మాత్ర సేవాపరాయణ ! మాన్య సుకవి !

విజయ విలాపము

బాల్యంబునను దండ్రుడి కరలోకమున కేగఁ
 బ్రేమతో నెవ్వండు పెంచినాఁడు
 శైశవం బాదిగా శ్రద్ధతో జనువుల
 నెల్ల నెవ్వండు నేర్పించినాడు
 ఆదినుండియు మాకు నఖిల సౌఖ్యంబుల
 నొసఁగూర్చు నెవఁడు చాల్చొనిన వాడు
 నిముసంబు మమ్ము నేత్రములఁ జూడకయున్న
 సరియ భృత్యుల నెవ్వఁ డంపువాడు

అట్టి గాంగేయుతోడ నేఁ డక్కటకట !
 పోయ నల్పంగ నే నెట్లు పోవువాడఁ
 గూర్చు బంధుల సత్తులలోని యాజ్ఞ
 నం బొనర్చెడి యీ వైభవం బదేల ?

కన్న కుమారుకంటె నతి గౌరవ మారఁగఁ బిల్చి పార్థనా
 కన్నను మేటి వీరుడవు కమ్మని తగ్గవరం బొసంగి య
 త్యున్నతిఁ గూర్చినట్టి గురు, ద్రోణుని తత్తనుజాతుతోడ నే
 తెన్నునఁ బోరువాడ ననుదేన కుమారక, దీనపాలకా !

సోదరు ల్విరైల్ల, సుతులు గావలె వాగు
 పరు లెవ్వరియ్యెడఁ బొఱఁజూడ
 మామ తొదురు వీరు మాతులేయులు వారు
 ఎవరితో రణమందు నెదురుకొందు
 ముదుసలి యీతంఁడు భూసురుం డాతండు
 సంగర మేరితో నలుపువాఁడ
 ఈతంఁడు సహపాతి యిది మిత్రసంతతి
 యెవ్వరితో డొత్ర మెనఁగఁ జూతు

ఎదురుకొనుటకుఁ బెఱవార లెవ్వరిందు
 బంధువుల నెల్ల రణమందుఁ బాప మనక
 కుత్తుకలఁ బట్టి పఱసఱఁ గోసి పొందు
 సౌఖ్యములకన్న విపిన వాసంబె మేలు .

కలనైనఁ బరకాంతఁ గని యెఱుంగని నాదు
 ధవుఁ డీలై నంచును దరుణు లేడ్వ
 గడుప్రేమతో మమ్ముఁ గని పెంచుచుండిన
 జనకుఁ డీలై నటంచుఁ దనయులేడ్వ
 బాల్య మాదిగ మమ్ముఁ బాయని చెలికాని
 మిత్తి మ్రింగె నటంచు మిత్రు లేడ్వ
 గన్న బిడ్డల రీతిఁ గాపాడు మా దొర
 యంతరించె నటంచు నార్తులేడ్వ

ధరణి యెల్లెడ నెత్తురు వఱద లురల
బంధువుల నెల్ల నీరీతిఁ బాప మనక
చంపి శూన్యప్రదేశమా జగతి నేలు
కొనుచుఁ దినలేము నెత్తురుః గూఢ కృష్ణ .

దామోదరా, మేము ద్వాదశవర్షముల్
కాంతార సీమలోఁ గడపలేదె
యా చందమిప్పుడు వనాంతరంబులఁ జేరి
సంచుమి వృత్తిని సంచరించి
కాలంబు మెల్లఁగఁ గడపుచుందుము గాని
కఱకు కత్తులను దుష్కార్య మనక
బంధువులను జంపి ప్రాజ్య రాజ్య సుఖంబు
లనుభవింపఁగ నొల్ల మనఘమూర్తి

చిత్త మెల్లను గలఁతను జెందుచుండె
గాయమది స్వేదబిందు సంకలిత మయ్యె
గూర్చు బంధుల కుత్తుక ల్లోసి యార్జ
నం బొసర్చెడి యీ వైభవం బదేల ?

౨౪-౧-౨౯ .

తాము మాము

పిసినారి కెనలేని విత్త మీయగ నేల !

ఈవికానికి లేమి నిచ్చు శేల !

పేదవారలకు గంపెడు బిడ్డ లీ నేల

ఉన్నవారికి సంతం నున్న యేల .

చవటకు సరిలేని సదృశవం బేల

విబుధనర్యుని జార విడుచుశేల

చెనటికి దీర్ఘాయువును బోయగ నేల

సాధుశీలుర నట్టె చంపుశేల

భోగి సౌఖ్యములతోఁ బొంగి పోవగ నేల

కష్టజీవికిఁ బొట్ట కాటనేల

మాననంతులు చాటు మాటు చేరగ నేల

కూళలు స్వేచ్ఛమై గులుక నేల

సాధ్య కెన్నగ రాని సంకటంబు లవేల

చెడివ సౌఖ్యంబుతోఁ గడవనేల

అల్పబుద్ధికి మేటి యాధిపత్యంబేల

బుధవరేఖ్యులఁ ద్రోసి పుచ్చుశేల

వింత భోగము లెల్ల వెలయుండగా నేల
 మించు రుగ్మతలలో ముంచనేల
 జీనకోటిని బెంపు చేసియుండఁగ నేల
 హతమార్పు మార్గంబు లరయుటేల
 లల్లి బాసను గన్నఁ దల్లడ పడనేల
 పరభాష లన్న చోఁ బరువులేల

సద్గుణమ్ముల నొకదెసఁ జాటు పేల
 అవగుణమ్ముల వెన్నెంట నంపుటేల
 పెద్ద తనమున నీబుట్ట మొద్దువోవఁ
 దాటు మాటును జేయంగఁ దగునె ధాత !!

౧౫-౫-౪౦ .

అనుతాపము

ధనురాచార్యుని పుత్రుం

డని జనములు వొగడ జననమందియు నకటా !

మనమున దుష్కార్యం బని

కనజాలక బాలఘాతఁ గావించితిఁగా .

బాలురు నిద్రవోవునెడఁ బట్టియుఁ గంఠముగోయు నప్పుడున్
జాలి యొకింత చూపక విచారము నొందకయున్నవాడ దు
శ్శీలుడఁ బాపుడన్ ద్విజుల శీలము పాడొనరించినాడ నా
బాల విఘాత సంజనిత పాప మదెట్లు శమించు నయ్యయో !

అకట ! దుర్యోధనుని మీఁది యమిత భక్తి

దురిత మిది యని మనమునఁ దోఁపనీక

కొంపయుం దీసె నపనిందఁ గూర్చె నట్టి

నింద నెటు పాపుకొనఁగ నే నేర్పువాడ .

పాపపుణ్య మంచనక బ్రాహ్మణధర్మము వమ్ముచేసి ము
క్తోపముచేత బాలకుల కుత్తుకలన్ దెగఁగోయ నెల్లరున్
బాపియు ద్రోణనందనుఁడు బాలవిఘాతకుఁ డంచుఁబల్క నా
తాపము నోర్చి ప్రాణ మెటు దాల్చి ధరిత్రఁ జరింతు నక్కటా !

సుతుల సురణంబుఁ బొందు నూడలేక
విక్రమంబున ననుఁ జంప వెడలునాఁటి
ప్రళయ కోపాగ్నికీలలు రగిలి మదినిఁ
గాల్చు మండెను నేఁపను గలయఁ జుట్టి .

అపదను బాని బ్రహ్మాస్త్ర మదియు వేయ
నతని బ్రహ్మశిరోనామకాస్త్ర మణచెఁ
జేయునని లేక నుదికిఁ జేఁ జిక్కిపోయి
సోమత్తి నెలిని మానమ్మఁ గోలుపోయి .

కొనుదులను జంపి వెచ్చిన క్రూరకర్ముఁ
బట్టి చచ్చిన నెట్టి పాపమ్ము లేను
కాని బ్రాహ్మణుఁ డొంటచే సూనసీయుఁ
డన్న ద్రావిడ వల్కు- నా యాత్మఁ గాల్చు .

విప్రుడని యెంచి బ్రాహ్మ విడిచెఁ గాని
బ్రాహ్మణత్వంబు బూడిదపాలు నేసి
సిగ్గు విడనాడి ప్రజలు చీ చీ యసంగ
బ్రదికియున్నాడ బేవచ్చవంబు వోలె .

ప్రాణమ్ము నపహరించుట
మానమ్మును దీయుటయు సమానమ్ముని య
మ్మానిసి వల్కు-గఁ గుంతి
సూనుడు నా సిగను దటిగి ట్టుద్రుని జేసెన్ .

వేద ధనుర్వేద నిజాసరాళియకా
 నాచార్య కడుపున నవతరించి
 గాంతి సత్య దయాది సద్గుణంబుల కరి
 వైన విష్ణుకులంబు లోన వెలసి
 నిశ్వ విఖ్యాతిమై వెలయు భుజాబల
 శౌర్యసంతుఁ డన జగతి బరగి
 వివిధ ధర్మార్థముల్ వినఁచు విదురుని
 యనుయాయి యని ప్రజలనఁగ నొప్పి

కటకటా ! నేటి కీరీతిఁ గలుష మనక
 తగని యభిమానమును మది దలంచి తుదికి
 బాలకులఁ జంపి చుష్కీర్తి పాలఁబడితిఁ
 బాపినైతి నా జన్మంబు పాడుగాను
 నన్నుఁ జూచి ద్రోణనందనుఁ డీతండు
 పాపకర్ముఁ డంచు బలుకుచుండఁ
 బ్రజలలోన నెట్లు పాపినై నిలుతు ? నా
 పాప పుట్టు నేలపాలుగాను .

౧౫-3-౨౯ .

గణపయ్య గోల

ఎక్కడి ఘోరకర్క మిది యెక్కడి పాపఫలంబు చూడ నా
కక్కట కోరికల్ దలుగ నాకొని నప్పుడు పెట్టకున్నచోఁ
గక్క స మొందుచుక బరుల కార్యము నిన్నియు భంగపుత్తునన్
మిక్కుటమైన నింద తల మీదను నెచ్చె నిజమి లోకమో !

కన్నులు లేని లోకమిది కావున సత్యము వీటిబుచ్చి యీ
తెన్నునఁ దిండిపోతని వదిలబది దూషణ లాడుచుండియున్
జిన్నటికంబు చూప మది చిందఱ వందఱలయ్యె సక్కటా!
అన్నెము పున్నెమే మెఱుంగ నట్టి ననున్ నిరసింతురా యిటుల్,

తొలుత సవిఘ్నమస్తనుచు దోసిలియొగ్గి భజించి కార్యమున్
ఫలితము చేయుమంచుఁ బలుభంగులః బ్రస్తుతిచేసి ప్రేమతోఁ
బిలిచియు పత్రసంబులకు బెల్లపుముక్క నొసంగి నందునకొ
బలువలు తిండిపోతనెడి పట్టము నామెడఁగట్టి రక్కటా !

తిండికి రెండుసార్లు చిఱుతిండికి నింకొక రెండుసార్లు కూ
ర్చుండియు వేడియిడ్డనల నుప్పును సిండిసి రన్వదోసెలకొ
దండిగ మెక్కు నయ్యదర దాసుల కెవ్వరికబ్బినట్టి యీ
దండుగమారి పట్టమెటు దాపుర మయ్యెనొ నాకుఁ జూడఁగక .

చులకనయైతి భాద్రపద శుద్ధ చతుర్థిని నాలుగుండ్రపుం
బలుకులు తిన్న నేరమున బాపురె ! నాలుగు వేళలందునన్
సలలిత వడ్రాసాన్నములు చక్కగ మెకె, డి తిండిపోతులన్
దలఁపదు గ్రుడ్డిలోక మెటు తాళంగ నోపును నిట్టి నిందనకు .

ఎలుక మదీయవాహమంట, యేనుగు మోమంట నాది, చేటతోఁ
దులయగు కర్ణమంట, ఫణితో బిగియించిన బొజ్జయంట యీ
యలుపము లెందునుంగలవె యక్కట నన్ను బిశాచమూర్తిగా
సలిపిన దుండగింపు శతజన్మములు న్నరకాన ప్రవర్గరే .

ప్రాభవమొంది యుండిన పురాణము లొక్కెడఁ జెప్పినందునకొ
వైభవ మబ్బెనంచుఁ బిడివాదము చేయఁగఁ బూనిరేని నా
శోభ కొఱంత యయ్యెనని సోముఁడు పక్షున నవ్వి యుండుటన్
దా భరియింపరాని ఫలితంబును బొందుట-సంస్కరింపు డీ !

తియ్యనినోట నెల్లరిటు తేలికమాటలనాడి; వేనవేల్
దయ్యపు వేషముల్ తలకుఁ దార్చుచుఁ గల్పిత గాథలల్లి, నన్
గొయ్యలమారినంచుఁ జెడఁగొట్టిరి తిట్టి రమాయకుండు సాం
బయ్య కుమారుఁడుం జలక నయ్యెనె ? లోకువచేసి యాడఁగన్ .

లోకువ చూసి నాపయిని లోకులు కాకలమాడ్కి వాఁడియా
బాకులనంటి నిందలిడి బాధను గూర్చుటంచునేల ? చీ
కాకును జెందుటల్; గరళకంఠుఁడు దుర్లయు ముద్దు ముద్దుగా
సాఁసిన బిడ్డ నిట్లనిన సైతరె శాస్తియొనర్ప కింతయున్ .

దోపిడిగాంధ్రు

నగడ లూడ్యెడి ఫిరంగి సంగ్రామమంది
 ముట 'ఫిరంగి' లో ప్రేమలలు మాటు వెలెగ
 బాధ లందెడి నెలువన ప్రదల కిప్పు
 కాలచక్రము నుండెనో గాలనయ్యె .

...

...

...

అన్నమో యని బిడ్డ అల్లాడుచుండ
 వస్త్రమో యని యిల్లాలు వగచుచుండ
 గాయమెల్ల శుభాగ్నిలో గాచుచుండ
 బొటబొటను నేడినీర్ని బొట్టు రాల్చి
 యింట బిల్లల బాధ సహించలేక
 పోతు చేయించి ఫలించువారు లేక
 కడకు జేసులలో బల్లిగవ్వ లేక
 అలనుకొని కాల్చుచున్న శుభానలంబు
 మదిని గలవరపెట్టడు మానుషంబు
 ప్రాణముల దీయగా గానవట్టు పట్టి

యాటలాడించు చుండఁగా ననవరతము
 నిట్ట నిలువునఁ గ్రుంగి కన్నీరు నింపి
 దిద్దిరని నేత్రగోళముల్ తిరుగుచుండఁ
 గన్నఁగన విప్పి చూచి యాకసము దిక్కు-
 యోచనలు చేసి వేడినిట్టూర్పుచు
 వేతె మార్గము తోఁపక విహ్వలించి
 రాజశాసనములకుఁ బరాకుఁచెప్పి
 గుండె జూతిని గావించి కొల్లఁగొట్టి
 పూట కూటికి మాత్రమే ప్రోగుచేసె
 బెగడిలి పోయి యుండిన పేదజీవి

...

...

...

మాయ మర్మము లెఱుఁగని మానవులను
 దనువు దాఁచక శ్రమపడు ధార్మికులను
 కటకటా ! నేటికిట్టి యిక్కటులఁ జిక్కి-
 కుములుచుండిన పేదలఁ గ్రూరులంచుఁ
 దోపిక్షులఁ జేయవారిని దూఱుచుండ్రు
 బాపురే ! యిది యేనాటి పాపమయ్య
 తినుట కింటను బూటబత్తెంబులేక
 యింట నాఁకటిమఁట దహించుచుండఁ
 జేయరాని యకృత్యంపుఁ జేతలంచు
 నించుకేనియు మదిలోన నెంచకుండి

దారుణం బైన కర్మముఁ దలచెనేమొ
అంత మాత్రముచే నిట్లు లాడ దగునె !

...

...

...

నిలువు దోపిడి చేయుచు నుక్కువముగ
నందలంబెక్కి తైలక్క లాడుచుండి
నీడపట్టునఁ గూర్చుండి నివ్వటిల్లి
కడుపులో నీటి నించుక కదలనీక
బొజ్జ నిమరుకొనుచు నుండి బుజ్జగించి
కల్ల బొల్లి కబుర్లతోఁ గవట కరుణఁ
బలుకు పలుకునఁ దేనియ లొలుకునట్లు
చెప్పుచుం బేద నెత్తిపై జేయివెట్టి
కాపుబిడ్డల స్వేదాంబుకణము లెల్లఁ
దక్కు వగునట్టి 'ధర'లకుఁ దా గడించి
లాహిరిని ముంచి, లాభము లాగ నెంచీ
గోటిపై మార్చి సరకులఁ గోట్లకొలది
లాభము గడించుచున్న పాలసులఁ గాంచి
కిమ్మనదు లోక మేమి కర్మమొ గాని

...

...

...

పరులకు శరీర మర్పించి బ్రతుకు నొకఁడు
ఒరులకును ధర్మపిండంబు లొసఁగు నొకఁడు
పేదవారల రక్తంబుఁ బిండు నొకఁడు
ఇందు దోపిడికాం డ్రెవ్వ రెంచుమయ్య !

కన్నీరు

అస్తమించె రామస్వామి యనెడి వారఁ
బిడుగు పడినట్లు గుండె గుభిల్లు మనియెఁ
జెమ్మటలు గ్రమ్మె మేనెల్ల సొమ్మసిల్లెఁ
జెనఁటి మృత్యున ! నీవెంత చేసివావె ! !

ఎట్టి దుష్కలమం దుదయించినావో
జాలి యెఱుంగని చండాళజన్మ మయ్యె
ముద్దు ముచ్చట లంతకు ముందెలేని
యథమురాలవు నీ జన్మ మడఁగిపోను .

తెలుఁగు గడ్డను దొల్లి ప్రతిష్ఠఁ గాంచి
మెఱయు రత్నములను దిగమింగినావు
చాలకవియెల్ల, మా రామస్వామి నిపుడు
కాలమా ! పొట్టఁ బెట్టుకోఁ గలిగినావె .

సద్గుణంబుల కిల్లు నాఁజాలువాని
న్యాయమార్గావలంబియై సడచువాని
సవ్యవధమున లేఖినిన్ నడుపువాని
మృత్యుదేవత నీ వెట్లు మ్రింగినావె !

గత శరత్తున నాల్గవ లుక్కల తీరు
బ్రతులించు గుడివాడ పట్టణమున
గారవించిన యట్టి సత్కవిని సపుడ
మించువేడునీతో నెట్లు మింగినావె !

ఇంతకుమున్నె యెందలు కవీశుల బొట్టను బెట్టుకొన్న నా
వంతయుఁ దృప్తి లేని యధమాధమురాలనై ; నంగనాచివై
మంతున కెక్క-నట్టి కవిమాన్యుడు మాకవిరాజు వైపునన్
సుంతయు జాలిచూపులను జూపక పోయితివేమె మృత్యువా !

పొత్తి ప్తలో నున్న బుడబు ప్రాణములార్ప
వెనుకంజ లేనట్టి దనుజ వీవు
మిసిమిఁ గ్రక్కడి నూర్చు మిధునంబులను గూల్చ
భీమి చెంచుని చుప్పనాటి వీవు
బంధురంబగు ప్రేమఁ బ్రకటించు చెలికాండ్రఁ
దునుమాడ నెంచెడి నుప్ప వీవు
ప్రణుతు లందెడి నుహా ప్రజ్ఞానిధులఁ గాంచి
కూలఁ ద్రోయ గ నెంచు కుమతి వీవు

నుగుణ మొక్కటైన నీయందుఁ జూడనేర
మన గుణంబుల రాశివై యంతరించి
మిణుక నేటికి లోకాన మృత్యుదేవి
పాపవగు నీదు జన్మగబు పాడుగాను .

కాలము తీఱని ఘనునిన్
 వాలాయముతోడఁ బట్టి పల్లాచ్చియుఁ బెన్
 గాలమునఁ గ్రుచ్చి యనువులు
 జాలిని విడ నాడి తీయఁజాలితి వకటా !

ప్రాత గాథకు వడపోతఁ బోయఁగ నెంచు
 సూతాశ్రమములోని సుగుణుఁ డేడి
 బుధవరేణ్యులు మెచ్చి పొంగి పోయెడి నూత్న
 భావోన్నతినిఁ జూపు ప్రముఖుఁ డేడి
 తెలుఁగు బాసఁగ గ్రొత్త తెన్నులకు జూపించి
 విప్లవంబును దెచ్చు వీరుఁ డేడి
 జాతీయ కవనంబు చలపట్టి మున్నుండు
 చాటి చెప్పెదనన్న చతురుఁ డేడి

కట కటా ! యిది యేనాటి కర్మమమ్మ
 అంధకారంబు నాంధ్రకి నావరింపఁ
 దెలుఁగువారల గుండియల్ దిగ్గు రనఁగఁ
 జేసేతివి మృత్యువా ! యిట్టి చేత తగునె ?

భావమందును జూడఁగా భావయందుఁ
 గవనమందును శబ్దసంస్కారమందు
 విప్లవాన్ని రగిల్చిన వీరవర్యుఁ
 బొట్టఁ బెట్టియు మృత్యువా ! పొంగినావె .

తాతధర్మము నురుక్షేత్ర సంఘామమం
 దద్దాలమేడలై యవతరించి
 సంఘ సంస్కారంబు శంబుక నభయంఘం
 బండువెన్నెల రీతిఁ బ్రభవమొంది
 నీతి నియమముల నూతపురాణంబు
 మలయ మారుతము నామల్లడించి
 భక్తి వైరాగ్యముల్ పల్నాటి గీతలోఁ
 బంటభూముల మాడ్కిఁ బరిఘవిల్లి

తెలుఁగు గడ్డను దిక్కు దిక్కులకు నెగసి
 సూరిజనముల కరములం గేరియాడి
 కావ్య కన్యక లార్జించు ఘనచాళమ్మ
 చెనఁటి మృత్యువ నీవేమి చేయఁగలవు ?

తూణభంగురంబైన తను వొక్కటే కదా
 కాల వాహిని యందుఁ గలిసినావు
 పనికిమాలిన యస్థిపంజరంబే కదా
 చితిమీఁద భస్మంబు చేసినావు
 కఱిగి కృశించిన కండరంబులె కదా
 కాటిలో మసిచేయఁ గలిగినావు
 సగము క్రుంగిన మేని సౌందర్యమే కదా
 చేనేత దగ్ధంబు చేసినావు

అంత మాత్రముచేఁ గడు సంతసమున
 విట్టవీఁగంగ నేటికి వెట్టిదాన
 రాణకెక్కిన సుకవి మా రామసామి
 సద్యశము లేశమైనను జంఁజలేవు .

నిక్క మారయఁగాఁ ద్రొంగు నేలమీఁద
 సమసి పోయిన మారామ సామి సుకవి
 శాశ్వతపుఁ గీర్తి యేనాఁడు చావుభేక
 విశ్వవిఖ్యాతు లందుచు వెలయుగాఁదె .

౧౮-౧-౪౩ .

అయ్యవారు

ధనము నార్జింపఁగాఁ దగిన మార్గము చూసి
తనియింపఁ జేసెడి తండ్రి వీవ
జీవింప బోనంబు సిద్ధింపఁ జేసెడి
సరణిఁ గూర్చెడి బుద్ధిశాలివీవ
ధరణీ తలంబెల్లఁ దలకిందు గానింపఁ
దగు ప్రజ్ఞకూర్పు బోధకుఁడవీవ
లోక కల్యాణంబుఁ జేకూర్ప జాత్రయ
తను నిల్పఁగల ధన్యతముఁడవీవ—

ఇహపరంబుల సత్కీర్తి నెనఁగునట్టి
సూత్రముం దెల్పుచున్నట్టి సుగుణివీవ
ప్రబల కీర్తిగడించిన పావనుఁడవు
దాంతిసముపేత శ్రీయుపాధ్యాయవర్య !

వినయమును ఋజువర్తన విమలకీర్తి
దానమును భోగమును గూర్పదగినయట్టి
విద్యనెప్పుడు పరులకు వేడ్కమీఱ
దాన మొనఁించుచుండువు ధన్యమూర్తి.

ప్రజలెల్లరును మెచ్చు పరిపాలనముచేసి
రాజిల్లు రాజాధి రాజులైన
దేశకల్యాణంబు దీక్షతోసాధింప
సమకట్టు నాయక స్వాములైన
చండప్రచండులైన సమరస్థలిఁ జరించి
వైరిగుండెలఁజెడు వీరులైన
మాయమర్మముల మదినెంచి ధనము సం
పాదించు వర్తక ప్రముఖులైన

నీదు బోధామృతముఁగ్రోలి నీదుశిక్షఁ
బడసి యభివృద్ధినందినవారెనుమ్మ
కాంచుచున్నారు నిన్ను పూఁ గల్లువోలె
గంచెయే చేనుమేసిన కరణినేడు.

అల్లరి చిల్లరిగా నినుఁ
బల్లెల నున్నట్టివారు పరుషోక్తులచే
నల్లరి వెట్టుచునుండిన
నుల్లము చెడనీయవెప్పు డుత్తమచరితా !

చెప్పిన పనులెల్ల జేయనేర సియ్యయ్య
 వారలేటికటంచు వదరు నొకఁడు
 కారణంబేలేక కిండ్లెట్ట నేయుచు
 గద్దించిపైఁబడు ఘనుఁడొకఁడు
 ఐదిరూకలార్చింప మది సహింపఁగలేక
 కుళ్లుచు లోలోనఁ గుములు నొకఁడు
 పైవారికిం జెప్పి పస నడంచెద నంచుఁ
 గంకణంబును గట్టు పెంకె యొకఁడు

వంగి వంగి నలాములు వందసార్లు
 పెట్టలేదని కసిఁబూను పెద్దయొకఁడు
 కటకటా! నేటికిట్టి యిక్కటుల కోర్చి
 పల్లియల నెట్టులుంటివో పంతులయ్య!

అనుభవింపరాని యవమానముల తోడ
 సైఁవఁ జాలనట్టి శ్రమల తోడ
 మాటు పల్లెలందు మ్రగ్గుచునే రీతి
 నొదిఁగి బ్రదుకుచుంటివో మహాత్మా!

కన్నీరు నెప్పుడు మున్నీరుగాఁ జేసి
 యాకటి చిచ్చు నిన్నలము చున్న
 దిన దినంబొక్కొక్క తీరున శాసించి
 యుద్యోగు లట్టిట్టు లూపుచున్న

నిరతంబు లోపలు నీరసింపఁగఁజేసి

చుల్కనగా నిన్నుఁ జూచుచున్న
మూఁడుప్రాద్దుల యంగు ముసరుచుండిన మేళి
కడగండ్లు నిస్పృహ కలఁచుచున్న —

ఇంచుకేనియు మదిని జలింపనీక
సంతతానంద మూర్తివై సంచరించి
యెటులఁ గడుపుచునుంటివో యెఱు గమయ్య
దాంతి సముపేత శ్రీ యుపాధ్యాయ వర్య!

నాలుగు మూలలం గల జనావళి విజ్ఞతఁ గోరిపూర్వ పుం
గాలము నందు నొజ్జలకు గారవమిచ్చి సమస్త విద్యలం
గ్రోలిన గాథలెంచి మదిఁ గుంచుచు విహ్వల మందుచుండఁగా
నేలొకొ! కష్టముల్ సుఖములెప్పుడు నిల్చునె యొక్కరీతిగఁ.

సు నీ తి గ్రం థ మా ల

ప చ్చ ల తా డి పట్టు

ఉద్ధారకులు

మ.రా.రా.శ్రీ. కిందమున్న సునిగిని పుట్టి పెరిగెను, భూస్వామి గోవసన్మాడి

- „ పాములపాడి బిచ్చవాణుడొక పెరిగెను భూస్వామి నిడుద్రోలు
- „ నల్లూరి రంగయ్యచొదరి గారు భూస్వామి చింతలపుడి
- „ కవులూ ఆంజనేయాల పెరిగెను వేటపాటిము.

మహారాజ పోషకులు

మ.రా.రా.శ్రీ.జంపాల శ్యామసుంద్రప్రసాద్ చొదరి గారు భూస్వామి సారస్వతి
మండలి అధ్యక్షులు సంగంజుగ్గి మూడి

రాజ పోషకులు

మ.రా.రా.శ్రీకంటిపూడి పెదరావయ్యచొదరి గారు పంచాయితీబోర్డు అధ్యక్షులు

- మోర్త పల్లిమ గోదావరిజిల్లా
- „ కంటిపూడి బాపన్నచొదరి గారు భూస్వామి మోర్త
- „ తాతని పెదఅమ్మన్నచొదరి గారు „ „
- „ గోవాడ రంగనాయకులుచొదరి గారు భూస్వామి మాచవరం
- „ యెంమూరి నాగభూషణంచొదరి గారు „ „
- „ యెంమూరి శ్రీరామయ్యచొదరి గారు „ „
- „ వేలండ్ల బాపయ్యచొదరి గారు పంచాయితీబోర్డు అధ్యక్షులు
వల్లభరావుపాలెం
- „ మదమంచి ప్రకాశరావుచొదరి గారు „
- „ మారుపూడి గోవిందరాజులుచొదరి గారు చింతలపూడి

1

॥ కొంగంటి వెంకటాద్రి పాణ్యం దురిగానిని చింపిల్సాడే
 ॥ ధూళిని స్త్రోత్రము నుల్లంబు దురిగానిని ॥
 ॥ కంటిపూడి సూర్యనారాయణుచొదిరిగానిని పొంది
 ॥ కంటిపూడి చినకామన్ను చొదిరిగారు ॥
 ॥ కంటిపూడి సూర్యరావుచొదిరిగారు ॥
 ॥ కంటిపూడి వెంకట్రామయ్యచొదిరిగారు ॥
 ॥ దొడ్డా వెంకటస్వామిచొదిరిగారు పంచాయితీబోర్డు అధ్యక్షులు
 అన్నంభోట్లవారి పాలెం
 ॥ ఇడుపులపాటి వెంకటేశ్వర్లుచొదిరిగారు ॥
 ॥ ఆళ్ల తిరుమలయ్యచొదిరిగారు ॥

